ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
JEAN MONNET EUROPEAN CENTRE OF EXCELLENCE
NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Η εκπαιδευτική πολιτική για την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού στη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση

Τάνια Κολυμπάρη

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Copyright 2017

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Κλεομένους 22Α, 106 75 Αθήνα

Τηλ. 210 7220508 Fax: 210 3617711

Email: jmcenter-athens@pspa.uoa.gr, www.jmce.gr

All rights reserved

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet δεν υιοθετεί πολιτικές ή άλλες θέσεις. Καταβάλλει, μάλιστα, προσπάθεια να παρουσιάζονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται σε όλες τις εκδόσεις του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους ίδιους τους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Κέντρου, του Διοικητικού Συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ....3

1.ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 0-18 ΕΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 5

2.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ....6

3. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ....9

3.1 Πρώτο στάδιο: ο ορισμός του προβλήματος....9

3.1.1 Ο λόγος για την ένταξη των προσφυγοπαίδων στη δημόσια εκπαίδευση: οι αρχικές θέσεις και αποφάσεις....9

3.2 Δεύτερο στάδιο: η εγγραφή στην πολιτική ατζέντα....17

3.2.1 Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση....17

3.2.2 Το πρόσφατο ρυθμιστικό πλαίσιο: νομοθετικές διατάξεις και συνασπισμοί υπεράσπισης....19

3.3 Τρίτο στάδιο: η αξιολόγηση δράσεων, επιλογών και αποφάσεων....27

3.3.1 Παρατηρήσεις και διαπιστώσεις από την πρώτη φάση ένταξης των προσφύγων στη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση....27

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ....30

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....32

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες η Ελλάδα καθώς και γειτονικές χώρες της Νότιας Ευρώπης, όπως η Ιταλία, δέχθηκαν μεγάλο αριθμό μεταναστών και προσφύγων από τις Βαλκανικές χώρες ή/και από χώρες του Τρίτου Κόσμου. Από τον Αύγουστο του 2015 η ένταση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών αυξήθηκε προκαλώντας έντονες κοινωνικο-πολιτισμικές αλλαγές στο εσωτερικό των χωρών[1]. Καθοριστικό ρόλο στην κατάσταση αυτή διαδραμάτισαν οι ανακατατάξεις στην γεωπολιτική σκακιέρα της περιοχής στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή, καθώς και η κατάρρευση των πολιτικών συστημάτων της Μέσης Ανατολής[2]. Λόγω της έντασης και της έκτασης του μεταναστευτικού ρεύματος στην Ελλάδα συγκροτήθηκαν νέοι πολιτικο-διοικητικοί μηχανισμοί (π.χ. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής),[3] θεσμοθετήθηκαν μέτρα και αναπτύχθηκαν δράσεις με στόχο την ομαλή διαχείριση του συγκεκριμένου ζητήματος. Ένας από τους βασικούς προβληματισμούς σε αυτή τη διαδικασία αφορούσε την εκπαίδευση των παιδιών μεταναστών. Παράλληλα, η Πολιτεία κλήθηκε να διαμορφώσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις και να σχεδιάσει συγκεκριμένες ενέργειες με στόχο την ομαλή κοινωνική ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού. Σε αυτή τη διαδικασία σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν εκτός από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και άλλοι μηχανισμοί του κράτους ή/και πολιτικοί φορείς που τελικά επέδρασαν αθροιστικά στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής για την ένταξη των προσφύγων.

---

[1]Park, J. (2015). *Europe's Migration Crisis. Council on Foreign Relations* (September 16, 2015) http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874

[2]European Commission, (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Agenda on Migration.* Brussels, 13.5.2015 COM(2015) 240 final

[3]Προεδρικό Διάταγμα 123/2016. *Ανασύσταση και μετονομασία του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ανασύσταση του Υπουργείου Τουρισμού, σύσταση Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, μετονομασία Υπουργείων Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.* ΦΕΚ 208/Α/4-11-2016

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να διερευνήσει τον λόγο (discourse) σχετικά με την εκπαίδευση των προσφύγων ηλικίας 5 έως 15 ετών στην Ελλάδα, όπως αποτυπώνεται σε κείμενα πολιτικής τη χρονική περίοδο 2016-2017. Η μελέτη εστιάζει στην ανάλυση και ερμηνεία του πολιτικού λόγου και αποβλέπει να καταγράψει τις πρωτοβουλίες και τις πολιτικές αποφάσεις που ανέπτυξε το Υπουργείο Παιδείας σχετικά με την εκπαίδευση του προσφυγικού πληθυσμού που εισήλθε στην Ελλάδα μετά το 2015. Βάσει των παραπάνω η εργασία κινείται σε δύο βασικούς άξονες που αφορούν: α) την αποτύπωση της εκπαιδευτικής πολιτικής που περιλαμβάνει τη σταδιακή μετάβαση από το στάδιο του προβληματισμού σε εκείνο της εγγραφής ενός ζητήματος –στη συγκεκριμένη περίπτωση της πολιτικής για την εκπαίδευση των προσφύγων- στην πολιτική θεματολογία και εντέλει τη μετατροπή του σε δημόσια δράση και β) την ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών της εκπαιδευτικής πολιτικής για το συγκεκριμένο ζήτημα καθώς και της ανάλυσης του νομιμοποιητικού λόγου που τη συνοδεύει μέσα από τη σύνδεση των στοιχείων που προβάλλονται ως αιτίες του ζητήματος με τα στοιχεία που προκρίνονται ως επιθυμητά αποτελέσματα των ρυθμίσεων. Οι παραπάνω κεντρικοί άξονες της έρευνας δεν αντιμετωπίζονται σε ιστορικό κενό. Αντίθετα, συνεξετάζονται υπό το ειδικό βάρος των ιστορικά διαμορφωμένων πρακτικών διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα ήδη από τη δεκαετία του ’80.

Σε αυτό το ερευνητικό πλαίσιο, αρχικά γίνεται μια καταγραφή του προσφυγικού πληθυσμού των παιδιών που βρίσκονται στην Ελλάδα και στη συνέχεια διερευνούνται οι αλληλοεξαρτώμενες διαστάσεις του ορισμού του ζητήματος της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων, της απόφασης ένταξης αυτών στη δημόσια εκπαίδευση, της πορείας υλοποίησης των πολιτικών αποφάσεων και της αξιολόγησης των δράσεων. Τα στοιχεία που αναδεικνύονται από την παραπάνω ανάλυση συνθέτουν σταδιακά την εικόνα του τρόπου ορισμού και αντιμετώπισης του συγκεκριμένου ζητήματος, αλλά και του βαθμού στον οποίο πράγματι αυτά τα δύο επικοινωνούν.

1. ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 0-18 ΕΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις της Unicef (Νοέμβριος 2017)[4] ο συνολικός πληθυσμός του προσφυγικού πληθυσμού των παιδιών στην Ελλάδα υπολογίζεται περίπου στα 19.000 με απόκλιση της τάξεως του +/- 5%[5]. Από αυτά τα 4.200 διαμένουν στα νησιά και τα υπόλοιπα 14.800 στην ενδοχώρα[6]. Εξ αυτών, εκτιμάται ότι τα 8.000 περίπου κατοικούν σε Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ)[7] και 8.000 περίπου διαμένουν σε δομές φιλοξενίας υπό την Ύπατη Αρμοστεία[8]. Ως προς το πλήθος των ασυνόδευτων παιδιών που βρίσκονται στην Ελλάδα στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), δείχνουν ότι αυτός ανέρχεται στα 3.150. Από αυτά τα 1.098 βρίσκονται σε ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων. Από τα υπόλοιπα παιδιά, 546 βρίσκονται σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 183 σε χώρους προσωρινής φιλοξενίας, ενώ 107 από αυτά τελούν υπό περιορισμό της ελευθερίας τους[9]. Στις 15 Δεκεμβρίου ο συνολικός αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών, όπως παρουσιάστηκε από τον Ε.Κ.Κ.Α αυξήθηκε κατά 150 παιδιά[10].

Από τα 8.000 περίπου παιδιά (0-18 ετών) που ζουν σε δομές ελεγχόμενες από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (ξενοδοχεία, διαμερίσματα και άλλα κτίρια), τα 982 ανήκουν στην κατηγορία της προσχολικής αγωγής, ενώ επί του συνόλου του πληθυσμού που διαμένει εκτός ΚΦΠ τα μισά περίπου παιδιά 3.672 (48%) βρίσκονται στη σχολική ηλικία.

---

[4] UNICEF (2017). *Refugee and Migrant Children in Greece*, Unicef, 30 November, 2017.

[5]Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο αριθμός του προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού αναπροσαρμόζεται δυναμικά στο χρόνο εξαιτίας της διαρκούς κίνησης στα ελληνικά νησιά, στην ενδοχώρα ή/και σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

[6] Συνήγορος του Πολίτη (2017). *Τα παιδιά που μετακινούνται στην Ελλάδα. Βασικά στοιχεία*. Οκτώβριος 2017, σελ. 1

[7] Επιστημονική Επιτροπή για την υποβοήθηση του έργου της Επιτροπής Στήριξης των Παιδιών των Προσφύγων (2016). *Οι εκπαιδευτικές δράσεις για τα παιδιά των προσφύγων*. Αθήνα: ΥΠΠΕΘ-Ιούνιος 2016.

[8] Επιστημονική Επιτροπή (2017). *Το 'Εργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων-Επιστημονική Επιτροπή*. Αθήνα: ΥΠΠΕΘ-Απρίλιος 2017, σελ. 30

[9]Συνήγορος του Πολίτη, 2017.

[10]Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2017). *Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Υπουργείο Υγείας.

Ηλικιακή κατανομή	Αριθμός παιδιών	Ποσοστό
0-3 ετών	2.223	28%
4-5 ετών	982	12%
6-12 ετών	2.845	35%
13-15 ετών	1024	13%
16-17 ετών	962	12%
Σύνολο	**8.036**	**100%**

Πίνακας 1: Ηλικιακή και ποσοστιαία κατανομή του παιδικού προσφυγικού πληθυσμού που διαμένουν εκτός των Κέντρων Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ) επί του συνόλου της χώρας (Επιστημονική Επιτροπή, 2017: 27).

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, επί του συνόλου του προσφυγικού πληθυσμού των παιδιών το 60% ανήκει σε ομάδες υποχρεωτικής εκπαίδευσης (12% στην προσχολική και 48% στην σχολική ηλικία). Αυτό αντιστοιχεί σε 2.000 περίπου παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης (1.000 σε ΚΦΠ και 1.000 σε δομές UNCHR) και σε 7.700 παιδιά (4.028 σε ΚΦΠ και 3.672 σε δομές UNCHR) δημοτικού και γυμνασίου[11].

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της έρευνας στηρίζεται στο πρότυπο και τις διαδικασίες της ποιοτικής προσέγγισης και αντλεί στοιχεία από την θεωρία της ανάλυσης των πολιτικών του κράτους[12] και την έννοια του πλαισίου

[11]Επιστημονική Επιτροπή, ό.π., σελ. 31.

[12] Muller, P., & Surel, Y. (2002). *Η ανάλυση των πολιτικών του Κράτους. Ανάλυση δημόσιων πολιτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
και Κουντούρη, Φ. (2015). *Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα. Θεωρητικής και εμπειρικές προσεγγίσεις.* Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.

συνασπισμών υπεράσπισης (advocacy coalition framework)[13]. Σύμφωνα με τη θεωρία της ανάλυσης των πολιτικών του κράτους η διαμόρφωση της πολιτικής για ένα συγκεκριμένο ζήτημα δεν υπακούει σε κάποια αναγκαιότητα, αλλά είναι ενδεχομενική και εξαρτάται από την έκβαση της αλληλεπίδρασης ή/και αντιπαράθεσης μεταξύ ανθρώπινων (π.χ. θεσμικά όργανα, δίκτυα, πολιτικά πρόσωπα) και μη παραγόντων (π.χ. νόμους, υπουργικές αποφάσεις), που λαμβάνει χώρα σε κρίσιμες ιστορικές στιγμές[14]. Η διαδικασία αυτή συνεπάγεται μια συνέχεια μετατοπίσεων και μετασχηματισμών μέσω των οποίων ισχυροί φορείς και δίκτυα σημασιοδοτούν και επανασημασιοδοτούν ένα ζήτημα, ένα δημόσιο θέμα ή και αιφνίδιο γεγονός. Σε αυτή την περίπτωση η εγγραφή ενός ζητήματος στην πολιτική θεματολογία αναδεικνύεται μέσα από τις αλληλοεξαρτώμενες διαστάσεις/στάδια ορισμού του προβλήματος και της προκρινόμενης απόφασης, της πορείας υλοποίησης και της αξιολόγησης των αποφάσεων και επιλογών[15].

Για τη συνεξέταση των παραπάνω η έρευνα, επίσης, υιοθετεί την έννοια του πλαισίου συνασπισμού υπεράσπισης. Ένας συνασπισμός υπεράσπισης ορίζεται ως το δίκτυο εκείνο εντός του οποίου άτομα με διαφορετικές αρμοδιότητες (π.χ. στελέχη υπηρεσιών, ερευνητές, υπουργοί) μοιράζονται ένα κοινό σύστημα πεποιθήσεων, αξιών και αντιλήψεων σχετικά με ένα ορισμένο ζήτημα και χαρακτηρίζονται από σταθερό βαθμό συντονισμένης δραστηριότητας[16]. Με βάση τη συγκεκριμένη έννοια επιχειρώ να καταγράψω τη δυναμική της εξέλιξης των πολιτικών γεγονότων σχετικά με την εκπαίδευση του προσφυγικού πληθυσμού στην Ελλάδα εστιάζοντας στο είδος και τις πρωτοβουλίες βάσει των οποίων πολιτικοί δρώντες διαμόρφωσαν ένα πλαίσιο συνασπισμού υπεράσπισης γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα.

---

[13] Λάδη, Σ. & Νταλάκου, Β. (2016). *Ανάλυση Δημόσιας Πολιτικής*. Αθήνα: Παπαζήση.
[14] Barzano G. & Grimaldi, E. (2013). Discourses of merit. The hot potato of teacher evaluation in Italy. *Journal of Education Policy*, 28: 6, 767-791.
[15]Λάδη & Νταλάκου, 2016, επίσης για το ίδιο ζήτημα των σταδίων ή φάσεων ανάλυσης δημόσια πολιτικής βλ. Muller & Surel, 2002, σελ. 97-112
[16] Λάδη & Νταλάκου, 2016, σελ. 114-115

Υλικό ανάλυσης και επεξεργασίας αποτέλεσαν γραπτά κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό που προέρχονται από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και περιλαμβάνουν ένα σύνολο κειμένων από φορείς, συμβουλευτικά όργανα ή/και στελέχη εκπαίδευσης. Επίσης, ως εμπειρικό υλικό αξιοποιήθηκαν τα κείμενα νομοθετικού περιεχομένου αναφορικά με την διαπολιτισμική εκπαίδευση, οι μελέτες της Επιστημονικής Επιτροπής του ΥΠΠΕΘ και η έκθεση μηχανισμού παρακολούθησης των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα που διαμορφώθηκε από τον Συνήγορο του Πολίτη. Η επιλογή αυτή βασίζεται στη θέση ότι η κατανόηση και η ερμηνεία της εκπαιδευτικής πολιτικής για τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα προϋποθέτει τη συσχέτιση – σύγκριση των πολιτικών που ανέπτυξαν διαφορετικοί πολιτικο-διοικητικοί μηχανισμοί του κράτους ή/και ανεξάρτητοι φορείς. Σε αυτό το πλαίσιο τα κείμενα που αναλύθηκαν προέρχονται από τις εξής κατηγορίες:

- Νομοθετικά κείμενα: οι νόμοι και εισηγητικές εκθέσεις που τους συνοδεύουν καθώς επίσης και υπουργικές αποφάσεις ή/και εγκύκλιοι.
- Κείμενα πολιτικής: κείμενα, δηλαδή, που περιείχαν προτάσεις πολιτικής, προέρχονταν από συμβουλευτικά όργανα του Υπουργείου Παιδείας και εμφανίστηκαν σε ένα στάδιο προγενέστερο ή/και μεταγενέστερο της θεσμοθέτησης του κάθε νόμου.
- Κείμενα που προέρχονται από διάφορους πολιτικο-διοικητικούς μηχανισμούς του κράτους, όπως για παράδειγμα του Υπουργείου Δημόσιας Υγείας, ή του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).
- Τα τηλεοπτικά σποτ που διαμορφώθηκαν από το ΥΠΠΕΘ και το ΚΕΘΙ για την εκπαίδευση των προσφύγων.

Για την αποδελτίωση και ανάλυση του εμπειρικού υλικού αξιοποιώ τη μεθοδολογική πρόταση των Strauss και Corbin (1994· 1998a),[17] που περιλαμβάνει τρία αλληλοσυνδεόμενα στάδια ανάλυσης και κωδικοποίησης των ποιοτικών

[17]Strauss, A., & Corbin, J. (1994). Grounded theory methodology. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of qualitative research* (pp. 273-285). Thousand Oaks, CA: Sage και Strauss, A., & Corbin, J. (1998a). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

δεδομένων: την ανοιχτή κωδικοποίηση (open coding), την κατ' άξονα κωδικοποίηση (axial coding) και την επιλεκτική κωδικοποίηση (selective coding)[18]. Στόχος μου είναι να περάσω σταδιακά από μια πρώτη εντατική και μικροσκοπική αποδόμηση των δεδομένων στη δημιουργία ενός συνεκτικού συστήματος που ερμηνεύει την κατεύθυνση των πολιτικών που αναπτύχθηκαν από το ΥΠΠΕΘ σχετικά με την τυπική εκπαίδευση του προσφυγικού πληθυσμού ηλικίας 4 έως 15 ετών κατά το χρονικό διάστημα 2016-2017.

3. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Πρώτο στάδιο: ο ορισμός του προβλήματος

3.1.1 Ο λόγος για την ένταξη των προσφυγοπαίδων στη δημόσια εκπαίδευση: οι αρχικές θέσεις και αποφάσεις

Ο ελληνικός πολιτικός λόγος σχετικά με την εκπαίδευση του προσφυγικού πληθυσμού, όπως αυτός αποτυπώνεται σε κείμενα που δημοσιεύτηκαν στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας την περίοδο 2016-2017, προβάλλει την αναγκαιότητα άμεσης επίλυσης του συγκεκριμένου θέματος. Ειδικότερα, η ρύθμιση ζητημάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης παρουσιάζεται μέσα από την επίκληση κρίσιμων και έκτακτων αναγκών που αντιμετωπίζει η χώρα. Με σημείο εκκίνησης την οικονομική κατάσταση της χώρας συγκροτείται μια αλυσίδα αιτιακών παραγόντων που αφορούν το κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδος. Ως βασικές αιτίες εμφανίζονται η ενίσχυση της ακροδεξιάς ιδεολογίας που ενέχει στοιχεία ρατσιστικής προκατάληψης. Η κατάσταση αυτή εμφανίζεται και στο εσωτερικό της εκπαίδευσης με αποτέλεσμα να μεγιστοποιείται η διάσταση του ζητήματος και να απαιτείται η λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων. Με άλλα λόγια, η διαπολιτισμική εκπαίδευση προβάλλεται μέσα από το πλαίσιο «ρατσιστική-

[18]Strauss & Corbin, 1998a: 101-161.

αντιρατσιστική» συμπεριφορά και η οικονομική κρίση ως βασικός παράγοντας όξυνσης ακραίων ιδεολογιών και προκαταλήψεων.

> «Η σημασία της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης έγινε ιδιαίτερα αισθητή την τελευταία πενταετία, καθώς παρατηρήθηκε ότι η επίταση των οικονομικών συνεπειών της κρίσης συνοδεύτηκε από την επανεμφάνιση και, ως ένα βαθμό, την ενίσχυση του ακροδεξιού εξτρεμισμού και ρατσιστικών αντιλήψεων και πρακτικών στην Ελληνική κοινωνία»[19].

Η κρισιμότητα αυτής της κατάστασης συνεπικουρείται από την προώθηση πληροφοριών αναφορικά με τη δράση του Υπουργείου Παιδείας, τις συνεργασίες με εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, τους διεθνείς κανόνες δικαίου, τις αξίες που διέπουν την Ε.Ε. και την ελληνική κοινωνία. Σε αυτό το πλαίσιο πληροφορίες που προέρχονται από τον Συνήγορο του Παιδιού, αξιοποιούνται συμβολικά ως αντικειμενική γνώση, όπως φαίνεται και στο απόσπασμα που ακολουθεί:

> «Το φαινόμενο αυτό είχε το ανάλογό του την ίδια χρονική περίοδο στην εκπαίδευση με χαρακτηριστικό σύμπτωμα την αύξηση περιστατικών ρατσιστικής βίας σε περιορισμένο αριθμό σχολικών μονάδων, όπως διαπιστώνουν μεταξύ άλλων οι εκθέσεις του Συνηγόρου του Παιδιού»[20].

Στην ίδια λογική διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

> «[…] η εκπαίδευση των προσφυγόπουλων ένα πολύ σημαντικό ζήτημα που δεν είναι μόνο ένα ανθρωπιστικό καθήκον, δεν είναι μόνο μια υποχρέωσή μας που προκύπτει από τη διεθνή νομοθεσία αλλά και από τις αξίες της ΕΕ, είναι και κάτι που πρέπει οπωσδήποτε να κάνουμε, ώστε αυτά τα παιδιά που έχουν βρεθεί σε τόσο δύσκολη θέση να μπορέσουν να ενταχθούν αρμονικά μέσα στις κοινωνίες και να μην καταλήξουν σε παραβατικές ή άλλου είδους συμπεριφορές για τις οποίες δε θα φταίνε αυτοί αλλά οι πόλεμοι αφενός αλλά και το γεγονός ότι εμείς δε θα τους έχουμε δώσει την εκπαίδευση που θα έπρεπε να είχαν πάρει»[21].

---

[19]Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», 2016, σελ. 3

[20] Αιτιολογική Έκθεση, ό.π., σελ. 3

[21]Κούλογλου, Σ. (2016). *Ομιλία στο διεθνές συνέδριο: «Η Ελλάδα δείχνει στην Ευρώπη το δρόμο για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων»*. Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-1-12-2016

Παράλληλα, ο πολιτικός λόγος δομείται με τρόπο ώστε να επιτύχει την κοινωνική συναίνεση και αποδοχή: η εκπαίδευση της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας προβάλλεται ως σημαντική μεταρρύθμιση και η έννοια του εκπαιδευτικού συστήματος λειτουργεί ως ιδεολογικό μόρφωμα που ενσωματώνει το μύθο της ταχείας και άμεσης ένταξης του προσφυγικού πληθυσμού στην ελληνική ή κάποια άλλη κοινωνία της Ευρώπης. Σε αυτή την κατεύθυνση μάλιστα τονίζεται και η ανθρωπιστική πλευρά της εκπαίδευσης καθώς και ο κοινωνικός της χαρακτήρας:

> «Η διαπολιτισμική κατανόηση δύναται να επηρεάσει θετικά όλους τους μαθητές, τις μαθήτριες και συνολικά τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση σε θέματα που άπτονται της διαφορετικότητας πρέπει να αφορά σε όλο τον μαθητικό πληθυσμό και γενικότερα το σύνολο της κοινωνίας και να ξεκινά από την προσχολική ηλικία»[22].

Αντίστοιχες απόψεις θα εκφραστούν από τον Επίτροπο Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Διαχείρισης Κρίσεων Χ. Στυλιανίδη, ο οποίος θα τονίσει ότι:

> «η εκπαίδευση μπορεί να σώσει ζωές» διότι «είναι ο παράγοντας που μπορεί να αποκαταστήσει την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή»[23].

Ακόμη ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας υπογραμμίζει:

> «Το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο σέβεται, προστατεύει και προωθεί το ελληνικό κράτος. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και το εθνικό δίκαιο»[24].

Σε αυτό το πλαίσιο δίκτυα που κατέχουν τη γνώση και αναμένεται να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση και υλοποίηση της πολιτικής όπως

---

[22] Αιτιολογική Έκθεση, 2016, σελ. 3.
[23] Στυλιανίδης, Χ. (2016). *Ομιλία στο διεθνές συνέδριο: «Η Ελλάδα δείχνει στην Ευρώπη το δρόμο για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων»*. Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-1-12-2016

[24]Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ (2016) *Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ Ιωάννη Παντή για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων. Στο ίδιο κείμενο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην υποχρέωση του κράτους απέναντι στο δικαίωμα της εκπαίδευσης που υπαγορεύεται από διατάξεις του Συντάγματος και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αλλά και στην αναγκαιότητα συμμόρφωσης των ελλήνων πολιτών στην εθνική νομοθεσία και τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας*. ΥΠΠΕΘ-13-10-2016.

οι πολιτικο-διοικητικοί μηχανισμοί του κράτους, το διδακτικό προσωπικό, στελέχη εκπαίδευσης, αλλά και έννοιες που προβάλλουν ηθικές αξίες (π.χ. αλληλεγγύη) εντάσσονται στον πολιτικό λόγο προκειμένου να εντείνουν την κοινωνική ευαισθησία. Με σημείο αναφοράς τις αντιδράσεις που προέκυψαν σε σχολικές μονάδες της χώρας αναφορικά με την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού ο Υπουργός Παιδείας Ν. Φίλης θα επισημάνει ότι:

> «[…] έχουμε λάβει όλα τα μέτρα ως Κράτος και το ΚΕΕΛΠΝΟ και εμείς, για τους αναγκαίους εμβολιασμούς των παιδιών. Άρα δεν υπάρχει καμία μα καμία σοβαρή αιτιολογία, υπάρχει προκατάληψη. Να σας πω ένα παράδειγμα: Χτες μαζί με τον κύριο Καμίνη τον Δήμαρχο Αθηναίων, πήγαμε στο 132ο Δημοτικό σχολείο της Αθήνας στη Γκράβα. Είναι ένα σχολείο με 170 παιδιά τα οποία κατάγονται από 17 διαφορετικές πατρίδες. Κι όπως μου είπαν όλοι οι δάσκαλοι εκεί, αυτή η πολυεθνική συνύπαρξη δεν είναι εις βάρος κανενός, αντιθέτως και τα Ελληνάκια, και τα ξένα παιδάκια το ένα βοηθάει το άλλο κι έχουν πολύ καλή απόδοση απ' αυτήν την συνεργασία μέσα στην τάξη»[25].

Επίσης, αναφερόμενος στο περιστατικό της Μυτιλήνης, που γονείς έβαλαν λουκέτο σε σχολείο κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου, ο Υπουργός θα υπογραμμίσει ότι πρόκειται για ένα μεμονωμένο περιστατικό και θα επικαλεστεί ηθικές αξίες που φαίνεται να διέπουν την ελληνική κοινωνία:

> «Πρόκειται για εξαιρετικά μειοψηφικές καταστάσεις που δεν ανταποκρίνονται στο γενικότερο αίσθημα αγάπης και αλληλεγγύης τα ελληνικού λαού προς τους πρόσφυγες. Η Μυτιλήνη εδώ και ένα χρόνο δείχνει μια μεγάλη αλληλεγγύη και γι' αυτό πιστεύω ότι αυτή η κίνηση που έγινε - και η οποία δεν εκπροσωπεί και το σύλλογο - πρέπει να είναι μια εξαιρετικά μειοψηφική κίνηση ορισμένων ανθρώπων»[26].

Αντίστοιχη θέση ανέπτυξαν και άλλοι πολιτικο-διοικητικοί μηχανισμοί του κράτους. Ειδικότερα ο Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Β. Αιγαίου θα

---

[25] Φίλης, Ν. (2016). *Τέτοια φαινόμενα δεν αντιπροσωπεύουν την ελληνική κοινωνία και δεν είναι αποδεκτά.* Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-13-09-2016

[26] Φίλης, Ν. (2016). *Η ελληνική κοινωνία είναι έτοιμη να αγκαλιάσει τα παιδιά των προσφύγων.* Συνέντευξη ΕΡΤ 1, 09-10-16

επικαλεστεί το νομοθετικό πλαίσιο και θα τοποθετήσει το συγκεκριμένο ζήτημα εντός του πλαισίου των διεθνών κανόνων::

> «Ειδικά για την εκπαίδευση παιδιών τρίτων χωρών – προσφύγων λαμβάνονται υπόψη και οι Νόμοι 2101/1992 με τον οποίο κυρώθηκε η «Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού» και ο Νόμος 3304/2005 για την «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Οι πράξεις παρεμπόδισης λειτουργίας σχολικών μονάδων είναι παράνομες, γιατί εκτός της παρεμπόδισης της λειτουργίας Δημόσιας Υπηρεσίας, αντιβαίνουν και τους παραπάνω Νόμους».

Παράλληλα, θα προβάλλει το ανθρωπιστικό πρόσωπο της εκπαίδευσης τονίζοντας ότι:

> «Η Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Βορείου Αιγαίου και η Διεύθυνση Α/θμιας Εκπαίδευσης Λέσβου παρακολούθησαν και αποδοκίμασαν από την πρώτη στιγμή το γεγονός της τοποθέτησης λουκέτου, αλλά αποδεικνύοντας το ανθρωπιστικό πρόσωπο της Διοίκησης, με αίσθημα ευθύνης και παιδαγωγικής δεν επιθύμησαν την έκδοση εισαγγελικών ή άλλων εντολών. Αυτό όμως δεν σημαίνει υποχώρηση ή μαλθακότητα. Ως Διεύθυνση Εκπ/σης Βορείου Αιγαίου δεν θα δεχτούμε επανάληψή της»[27].

Με αφορμή δημοσιεύματα σχετικά με τον εμβολιασμό των παιδιών που διαμένουν σε Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων-Μεταναστών η Γενική Γραμματεία Δημόσιας Υγείας θα υπογραμμίζει ότι:

> «Το Υπουργείο Υγείας είναι προσηλωμένο στον στόχο της προστασίας του δικαιώματος στην εκπαίδευση και του δικαιώματος στην υγεία όλων των παιδιών που ζουν στη χώρα μας, και με τη συνεργασία των δύο Υπουργείων (Παιδείας και Υγείας) «τα Κέντρα Φιλοξενίας εντάσσονται στο πρόγραμμα εκπαίδευσης που εφαρμόζεται στα σχολεία της χώρας ακολουθώντας την εξέλιξη του

[27] Δελτίο Τύπου – ΥΠΠΕΘ (2016). *Ο Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Β.Αιγαίου για το λουκέτο σε σχολείο της Μυτιλήνης*. ΥΠΠΕΘ-9-10-2016

προγράμματος εμβολιασμού και εφόσον έχει πραγματοποιηθεί εμβολιασμός των παιδιών στο κάθε συγκεκριμένο Κέντρο»[28].

Για το ίδιο ζήτημα ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας θα επισημάνει σχετικά:

«έχει ληφθεί υπόψη ως απαραίτητη προϋπόθεση να ακολουθείται η πρόοδος του προγράμματος της εμβολιαστικής κάλυψης των παιδιών που βασίζεται στις αποφάσεις της Εθνικής Επιτροπής Εμβολιασμού […] Σας πληροφορούμε ότι μέχρι στιγμής όλα τα παιδιά που πρόκειται να ενταχθούν στις ΔΥΕΠ πληρούν τις προϋποθέσεις που έθεσε η Εθνική Επιτροπή Εμβολιασμού»[29].

Επιπρόσθετα, το Υπουργείο Παιδείας για όλο το διάστημα που εξετάζεται εδώ θα υιοθετήσει ένα σύνολο επικοινωνιακών στρατηγικών, που ενσωματώνει τακτικές εμφανίσεις του Υπουργού καθώς και στελεχών εκπαίδευσης στα ΜΜΕ, επικοινωνιακές δράσεις και συνεργασίες με οργανισμούς και άτομα κύρους, δελτία τύπου και εν γένει επικοινωνιακή υπερπληροφόρηση. Η επιλογή αυτή φαίνεται ότι υιοθετείται με στόχο τη διεθνοποίηση του συγκεκριμένου ζητήματος και τη διαχείρισή του εντός ενός διεθνοποιημένου περιβάλλοντος. Η ενσωμάτωση της διεθνοποιημένης αντίληψης στις πολιτικές, που αναπτύσσει το Υπουργείο Παιδείας, φαίνεται ότι επιδιώκει την ανάδειξη της Ελλάδος στο διεθνές περιβάλλον και τη διαμόρφωση μιας θετικής εικόνας για τις πρωτοβουλίες που ανέπτυξε σε σχέση με το συγκεκριμένο ζήτημα. Προς την κατεύθυνση αυτή, αξιοποιείται επικοινωνιακά η ελληνική πρωτοβουλία σύστασης του διεθνούς συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 2016 στις Βρυξέλλες με τίτλο: «Εκπαίδευση για τα παιδιά των προσφύγων- Τρέχουσες πρακτικές και προοπτικές»[30].

---

[28] Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Η Γενική Γραμματεία Δημόσιας Υγείας για τον εμβολιασμό των παιδιών των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-13-10-2016. βλ. επίσης και Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το Υπουργείο Υγείας διαβεβαιώνει: Κανένας κίνδυνος υγείας από τα προσφυγόπουλα*. ΥΠΠΕΘ-14-9-2016, που τονίζει ότι *«είναι «αβάσιμοι φόβοι» [η υπογράμμιση στο κείμενο], χωρίς καμία τεκμηρίωση ή λογική προσέγγιση, και αναπαράγουν τετριμμένα και αναπόδεικτα ξενοφοβικά στερεότυπα»*.

[29] Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ, 2016.

[30] Το συνέδριο διοργάνωσε η ομάδα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς με πρωτοβουλία του Ευρωβουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ Στέλιου Κούλογλου στο Ευρωκοινοβούλιο στις Βρυξέλλες. Στο

Επίσης, προς την ίδια κατεύθυνση αξιοποιούνται οι συνεντεύξεις που δόθηκαν από τον Υπουργό Παιδείας ή/και άλλα στελέχη της εκπαίδευσης, καθώς και οι συναντήσεις με οργανισμούς και ΜΚΟ.

Συγκεκριμένα, ο Υπουργός Παιδείας θα δώσει από κοινού συνέντευξη με τον υπουργό υγείας, τον αναπληρωτή υπουργό για θέματα μετανάστευσης και τον υφυπουργό οικονομίας, εκπροσώπους της Ύπατης Αρμοστείας και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ) με θέμα την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων[31]. Ακόμη, ο ίδιος θα συνομιλήσει με τον Antony Lake, Εκτελεστικό Διευθυντή στον ΟΗΕ για την UNICEF στη Νέα Υόρκη, ενώ ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας Γ. Παντής με αντιπροσωπείες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ και της UNICEF[32]. Επίσης, συναντήσεις θα πραγματοποιήσει ο γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Παιδείας σε περισσότερους από 40 εκπροσώπους διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ[33].

Παράλληλα, οι συνεργασίες επιβεβαιώνονται σε δημοσιεύματα του υπουργείου παιδείας που αναφέρουν σχετικά:

> «Είμαστε σε επικοινωνία με τις διεθνείς οργανώσεις και τις ΜΚΟ αλλά και τις επίσημες οργανώσεις του ΟΗΕ και της Ε.Ε. Έχουμε εξασφαλίσει κονδύλια

συνέδριο πήραν μέρος εμπειρογνώμονες, ακτιβιστές αλλά και εκπρόσωποι διεθνών οργανισμών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και άλλων διεθνών παραγόντων από πολλές χώρες, με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών και τη συγκρότηση σχετικών δικτύων, αλληλοενημέρωσης, αλληλοβοήθειας (Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΠΘ, 1-12-2016)

[31]Συνέντευξη Τύπου (2016). *Συνέντευξη τύπου με θέμα την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων.* ΥΠΠΕΘ-04-09-16. Επίσης Φίλης Ν. (2016). *Συνέντευξη τύπου στην ΕΡΤ3: «Τα σχολεία μας, ανοιχτή αγκαλιά για τα προσφυγόπουλα».* ΥΠΠΕΘ-14-09-2016, Φίλης Ν. (2016). *Συνέντευξη Τύπου στην ΕΡΤ1: «Η ελληνική κοινωνία είναι έτοιμη να αγκαλιάσει τα παιδιά των προσφύγων».* ΥΠΠΕΘ-09-10-2016 και Συνέντευξη τύπου (2016). *Συνέντευξη τύπου του Συντονιστή του Γραφείου Εκπαίδευσης των προσφύγων στην ΕΡΤ1 με θέμα την εκπαίδευση των παιδιών*. ΥΠΠΕΘ-19-09-2016. .

[32]Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Συνάντηση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Γιάννη Παντή με εκπροσώπους της UNHCR και της UNICEF για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων.* ΥΠΠΕΘ-18-04-2016.

[33]Στη συνάντηση παρευρέθησαν οι ακόλουθοι οργανισμοί και ΜΚΟ: Unicef, Ύπατη Αρμοστεία, ΔΟΜ, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Δίκτυο Για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Παιδικά Χωριά SOS, Open Cultural Center, Save the Children, ECHO, IRC Organization Earth, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (Πυξίδα), ΜΕΤΑδραση, Κέντρο ΑΝΤΙΓΟΝΗ, ΙΗΑ, NRC, ΑΠΟΣΤΟΛΗ, Ανοιχτό Σχολείο Μεταναστών, ΕΛΙΞ βλ. Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το ΥΠΠΕΘ ξεκινά εκπαίδευση παιδιών προσφύγων, συνεργασία με ΜΚΟ*. ΥΠΠΕΘ-30-08-2016.

προκειμένου να προχωρήσουμε ένα σχέδιο το οποίο έχει μια πολυμορφία, μια ευελιξία»[34].

[…] έχουν εξασφαλισθεί οι αναγκαίοι πόροι από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (AMIF), ενώ παράλληλα ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης έχει εξασφαλίσει την αναγκαία χρηματοδότηση από κονδύλια της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Πολιτικής Προστασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG ECHO) για την κάλυψη του κόστους μεταφοράς των παιδιών με λεωφορεία και συνοδούς από τις δομές φιλοξενίας στα γειτονικά σχολεία»[35].

Τέλος, ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης του συγκεκριμένου θέματος το υπουργείο προτείνει μια σειρά μέτρων που θα πλαισιώσουν και θα υποστηρίξουν το εκπαιδευτικό πεδίο. Τα μέτρα αυτά αφορούν ρυθμίσεις σχετικά με τα προγράμματα σπουδών, το διδακτικό υλικό, το εκπαιδευτικό προσωπικό, τις δομές εκπαίδευσης, τη σύσταση τάξεων. Για την υλοποίηση των παραπάνω ενεργοποιήθηκαν συμβουλευτικά όργανα του Υπουργείου, φορείς και επιστημονικό προσωπικό. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου για την διαπολιτισμική εκπαίδευση:

«[...] σε σημαντικούς τομείς, όπως είναι ιδίως τα αναλυτικά προγράμματα και τα λοιπά διδακτικά υλικά, είναι επιτακτική η ανάγκη να γίνουν δραστικές παρεμβάσεις. Σε συγκεκριμένα διδακτικά αντικείμενα, κυρίως σε όσα αντιστοιχούν στις επιστήμες της κοινωνίας και του ανθρώπου, χρειάζεται να προωθηθούν κατάλληλες αλλαγές που θα δίνουν την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να οικοδομούν μια θετική σχέση με τη χώρα καταγωγής τους και τον πολιτισμό της»[36].

Σε αυτό το πλαίσιο, το ΥΠΠΕΘ προχώρησε στην λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων και στην υλοποίηση των πολιτικών επιλογών.

---

[34] Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Ο Νίκος Φίλης για την εκπαίδευση των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-12-08-2016.
[35] Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ, 2016.
[36] Αιτιολογική Έκθεση 2016, σελ. 3-4.

3.2 Δεύτερο στάδιο: η εγγραφή στην πολιτική ατζέντα

3.2.1 Το ιστορικό του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση

Το ζήτημα της εκπαίδευσης των μεταναστών και προσφύγων αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας της εκπαιδευτικής πολιτικής ήδη από το 1983 όταν με το νόμο 1404 ιδρύονται οι πρώτες Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και αντίστοιχα Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.)[37]. Σύμφωνα με το άρθρο 45 του συγκεκριμένου νόμου οι Τ.Υ. και τα Φ.Τ. σκοπό έχουν την ομαλή προσαρμογή των παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επίσης, προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τα σχετικά με την ίδρυση των Τ.Υ. και των Φ.Τ., την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, καθώς και τις δαπάνες λειτουργίας, οι οποίες βάρυναν το Υπουργείο Παιδείας. Λίγα χρόνια αργότερα, με το νόμο 1894/1990[38] η ευθύνη λειτουργίας των συγκεκριμένων τμημάτων μετατοπίζεται από το Υπουργείο παιδείας στην εκάστοτε Νομαρχία, ενώ προστίθεται στα τέκνα των Ελλήνων μεταναστών και εκείνα που προέρχονται από οικογένειες επαναπατριζόμενων Ελλήνων. Η προσθήκη αυτή ήταν αποτέλεσμα της αλλαγής που σημειώθηκε εκείνη την εποχή στο πληθυσμό λόγω της εισόδου στη χώρα Ελλήνων ομογενών από τη Σοβιετική Ένωση. .

Κατά τη δεκαετία του ’80, ιδρύονται, επίσης, τάξεις υποδοχής για τέκνα υπηκόων μελών της Ε.Ε. και για παιδιά υπηκόων εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης[39] (Προεδρικό Διάταγμα 494/1983). Οι μαθητές παρακολουθούν το εθνικό πρόγραμμα σπουδών, διδάσκονται την ελληνική γλώσσα αλλά και τη γλώσσα της χώρας προέλευσης, γεγονός που αποτελεί μια σημαντική διαφοροποίηση ως προς την αντιμετώπιση μαθητών με διαφορετική πολιτισμική ετερότητα[40]. Από τις αρχές του 1990 οι τάξεις υποδοχής εξελίχθηκαν σε

---

[37] Νόμος 1404/1983. *Για τη Δομή και Λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων*. ΦΕΚ, 173/Α/24 11- 1983.
[38] Νόμος 1894/1990. *Για την Ακαδημία Αθηνών και άλλες εκπαιδευτικές διατάξεις*. ΦΕΚ 110/Α/ 27-08-1990
[39] Προεδρικό Διάταγμα 494/1983. *Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής για την εκπαίδευση τέκνων υπηκόων μελών ή και μη μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. ΦΕΚ 186/Α/27-12-1983.
[40] Δαμανάκης, Μ. (2004). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα: διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 64.

παράλληλες τάξεις όπου τα παιδιά παρακολουθούσαν μαθήματα ανάλογα με το επίπεδο γλωσσομάθειας ή/και την ηλικία τους. Αναλυτικά και Ωρολόγια προγράμματα μέχρι το 1997 δεν είχαν συνταχθεί. Ειδικά τεστ που θα βοηθούσαν τους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών και να προσαρμόσουν ανάλογα τη διδασκαλία τους δεν υπήρχαν. Ουσιαστικά, οι εκπαιδευτικοί καλούνταν να αποφασίσουν μόνοι τους για τη μορφή και τον τρόπο λειτουργίας των μαθημάτων[41].

Η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εισήχθη στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το 1996 με ο νόμο 2413[42]. Ο συγκεκριμένος νόμος ενσωματώνει διατάξεις για την ελληνική παιδεία στο εξωτερικό και την διαπολιτισμική εκπαίδευση στον ελλαδικό χώρο, την εκπαίδευση δηλαδή, αλλοδαπών, Ρομά, παλιννοστούντων και μουσουλμάνων μαθητών. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου νόμου ιδρύονται διαπολιτισμικά σχολεία και ειδικό Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ι.Π.Ο.Δ.Ε.) έργο του οποίου είναι, μεταξύ άλλων, η σύνταξη και η έγκριση προγραμμάτων, η συγγραφή διδακτικών βιβλίων, η προετοιμασία διδακτικού υλικού για τις εκπαιδευτικές μονάδες στο εξωτερικό και τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς και η μελέτη και έγκαιρη αντιμετώπιση κάθε άλλου σχετικού με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση θέματος. Για την εκτέλεση του έργου του το Ι.Π.Ο.Δ.Ε. συνεργάζεται με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, τα πανεπιστήμια, ομάδες ειδικών επιστημόνων και άλλους φορείς[43].

Με την νέα οπτική πλέον, αυτήν της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, το Υπουργείο Παιδείας εκδίδει το 1999 υπουργική απόφαση,[44] βάσει της οποίας οι Τάξεις Υποδοχής και τα Φροντιστηριακά Τμήματα αφορούν πλέον την «εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών». Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τις δράσεις αυτές προέβλεπαν ότι τα παιδιά φοιτούσαν

---

[41] Τσολερίδου, Α. (2009). *Η συμβολή του εκπαιδευτικού συστήματος στην ενσωμάτωση των μεταναστών. Διδακτορική Διατριβή*, ΑΠΘ, σελ. 100.
[42] Νόμος 2413/1996. *Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις.* ΦΕΚ 124/Α/14-06-1996.
[43] Ν. ό.π., άρθ.35 και 38.
[44] Υπουργική Απόφαση Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999. *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ίδρυση και Λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων.* ΦΕΚ 1789/1999

κανονικά στα σχολεία και ανάλογα με τις ανάγκες τους κατατάσσονταν στις Τάξεις Υποδοχής Ι και ΙΙ. Στις Τάξεις Υποδοχής Ι εφαρμόζεται εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας για μαθητές που θα ενταχθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η φοίτηση διαρκεί ένα διδακτικό έτος. Στις Τάξεις Υποδοχής ΙΙ το πρόγραμμα εφαρμόζεται μέσα στις κανονικές τάξεις με παράλληλη υποστηρικτική γλωσσική διδασκαλία και η φοίτηση διαρκεί δύο διδακτικά έτη μετά την ολοκλήρωση της παρακολούθησης της Τάξεις Υποδοχής Ι.

Το πρόγραμμα των Φ.Τ. παρακολουθείται από παλιννοστούντες ή αλλοδαπούς μαθητές που είτε δεν παρακολούθησαν τις Τάξεις Υποδοχής Ι και ΙΙ και αντιμετωπίζουν γλωσσικές δυσκολίες είτε εντάχθηκαν στις υποστηρικτικές τάξεις αλλά εξακολουθούν να δυσκολεύονται γλωσσικά.

Σήμερα, στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης λειτουργούν οι Ζώνες Εκπαιδευτικής προτεραιότητας/ ΖΕΠ,[45] θεσμός που εισήχθη το 2010, με τον νόμο 3848/2010. Ο νόμος αυτός προβλέπει την ένταξη των Ζωνών σε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με στόχο την ισότιμη πρόσβαση όλων των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της λειτουργίας υποστηρικτικών δράσεων για τη βελτίωση της μαθησιακής επίδοσης, όπως τη λειτουργία τάξεων υποδοχής, τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας, θερινών τμημάτων και τμημάτων διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας της χώρας προέλευσης των μαθητών.

3.2.2 Το πρόσφατο ρυθμιστικό πλαίσιο: νομοθετικές διατάξεις και συνασπισμοί υπεράσπισης

Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού παιδιών σχολικής ηλικίας σε ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας οδήγησε την ελληνική πολιτεία στην αναδιάρθρωση της νομοθεσίας καθώς και στη θέσπιση νέων διατάξεων με στόχο τη διευκόλυνση της διαδικασίας ένταξης του προσφυγικού πληθυσμού σε δομές εκπαίδευσης. Η

[45]Νόμος 3879/10. *Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις.* ΦΕΚ 163 /Α/21-9-2010, αρθ. 26.

πρώτη νομοθετική ρύθμιση αφορούσε το γενικότερο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης[46] και τη μετατροπή των ήδη υπαρχόντων διαπολιτισμικών σχολείων σε πειραματικά άμεσα συνδεδεμένα με τα ΑΕΙ της χώρας. Έτσι, σήμερα λειτουργούν 25 διαπολιτισμικά σχολεία σε όλη τη χώρα (13 δημοτικά, οκτώ Γυμνάσια και τέσσερα Λύκεια), που δύναται να επωφελούνται από ερευνητικά και καινοτόμα προγράμματα που αναπτύσσονται από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα[47].

Παράλληλα, συστάθηκε στο Υπουργείο Παιδείας Επιστημονική Επιτροπή (ΕΕ) για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων[48] και Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της εκπαίδευσης των προσφύγων[49]. Η Επιτροπή εκπόνησε μελέτη σε 44 κέντρα φιλοξενίας και αφορούσε την αποτύπωση του προσφυγικού πληθυσμού και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονταν εντός των δομών. Με βάση τα πορίσματα της μελέτης, η Επιτροπή, υπέβαλε τον Ιούνιο του 2016 τις προτάσεις της,[50] στις οποίες στηρίχτηκε ο γενικός σχεδιασμός του προγραμματισμού για το επόμενο σχολικό έτος (2016-2017). Ειδικότερα, προβλέφθηκε η δημιουργία δομών υποδοχής για την εκπαίδευση των προσφύγων (ΔΥΕΠ)[51] εντός σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, στα όρια των οποίων υπάρχουν κέντρα φιλοξενίας. Σε περίπτωση που σχολικές μονάδες βρίσκονται εκτός των ορίων των κέντρων φιλοξενίας τότε προβλέπεται η σύσταση τάξεων νηπιαγωγείου, δημοτικού και γυμνασίου εντός των κέντρων φιλοξενίας. Η εκπαίδευση που προβλέπεται από την σχετική υπουργική απόφαση αφορά στο

---

[46]Νόμος 4415/2016. *Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 159 Α/06-09-2016 – ΔΙΟΡΘ.ΣΦΑΛΜ. ΣΤΟ ΦΕΚ-165 Α/8-9-16

[47]Νόμος 4415/2016, αρ. 22, παρ.1. βλ., επίσης, Νόμος 1566/1985. *Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. ΦΕΚ 167/Α/30-09-1985, αρ.3, 4, 5, 6 και Νόμος 2413/1996, ό.π.

[48] Βλ. ΓΓ147079/ 18 - 03 – 2016 «*Συγκρότηση και ορισμός μελών της Επιτροπής για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, Συγκρότηση και ορισμός μελών της Επιστημονικής Ομάδας και της Καλλιτεχνικής Ομάδας για την υποβοήθηση του έργου της ΕΣΠΠ.*»

[49] Συνήγορος του Πολίτη, 2017, σελ. 72.

[50] Βλ. Επιστημονική Επιτροπή-ΥΠΠΕΘ, (2016). *Οι εκπαιδευτικές δράσεις για τα παιδιά των προσφύγων*. Αθήνα: ΥΠΠΕΘ-Ιούνιος 2016.

[51] Υπουργική Απόφαση αριθ.180647/ΓΔ4/16. *Ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία, συντονισμός και πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.), κριτήρια και διαδικασία στελέχωσης των εν λόγω δομών*. ΦΕΚ 3502 Β/31-10-2016

σύνολο των παιδιών πολιτών τρίτων χωρών που διαμένουν σε κέντρα ή σε δομές φιλοξενίας του ελληνικού κράτους ή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ[52].

Επίσης, με υπουργική απόφαση η δυνατότητα ίδρυσης δομών ΖΕΠ για το έτος 2016-2017[53] δίνεται μόνο για τα δημοτικά σχολεία, ενώ διατάξεις προηγούμενων ετών, που ρύθμιζαν ζητήματα δημιουργίας ΤΥ ΖΕΠ έπαψαν να ισχύουν[54]. Η απόφαση για τη δημιουργία των ΔΥΕΠ συνοδεύτηκε από τη διαμόρφωση ειδικού αναλυτικού προγράμματος έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στον ανομοιογενή μαθητικό πληθυσμό. Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) συνεργάστηκε με την ΕΕ και σχεδίασε ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα σπουδών, ενώ ανέλαβε, επίσης, την επιλογή του εκπαιδευτικού υλικού και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών[55]. Τα γνωστικά αντικείμενα που επιλέχθηκαν είναι: Ελληνική Γλώσσα, Μαθηματικά, ΤΠΕ, Φυσική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή. Το υποστηρικτικό υλικό για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ, σε ειδικά διαμορφωμένο κόμβο[56] και οι επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης και εξ αποστάσεως[57]. Ως προς τη στελέχωση των ΔΥΕΠ το Υπουργείο προχώρησε στην απόσπαση μονίμων εκπαιδευτικών σε θέσεις Συντονιστή Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) και στην πρόσληψη διδακτικού προσωπικού από τους πίνακες αναπληρωτών[58].

---

[52] Βλ. σχετικά Υπουργείο Παιδείας http://www.minedu.gov.gr/prosf-ekpaideusi-m/24158-23-09-16-organosi-kai-leitourgia-ton-domon-ypodoxis-gia-tin-ekpaidefsi-ton-prosfygon-dyep-4

[53] Υπουργική Απόφαση αρ.. 131024/Δ1/16. *Ρυθμίσεις Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ, Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων ΖΕΠ και Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων ΖΕΠ (Δ.Υ.Ε.Π. ΖΕΠ) σε σχολικές μονάδες Π.Ε.* ΦΕΚ 2687 Β/29-08-2016

[54] Υπουργική Απόφαση αρ.πρωτ.:152029/Δ1 /19-09-2016. *Οδηγίες και κατευθύνσεις για την ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής (ΤΥ ΖΕΠ) για το σχολικό έτος 2016 -2017 σε δημοτικά σχολεία της χώρας.*

[55] Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, 2017, σελ. 61. Βλ. επίσης Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το ΙΕΠ για την εκπαίδευση των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-04-10-16.

[56] Εκπαίδευση Προσφύγων: http://www.iep.edu.gr/el/component/k2/content/5-ekpaidefsi-prosfygon

[57] Επιστημονική Επιτροπή, 2017, σελ. 62

[58] ΥΠΠΕΘ, (2016). *Αποσπάσεις εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης σε θέσεις Συντονιστών*
Εκπαίδευσης Προσφύγων σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων για το διδακτικό έτος 2016-2017. ΥΠΠΕΘ- 7-10-2016.

Η προσπάθεια εφαρμογής των παραπάνω παρεμβάσεων συνοδεύτηκε από ένα σύνολο επικοινωνιακών στρατηγικών, που περιελάμβανε εμφανίσεις του υπουργού παιδείας και στελεχών εκπαίδευσης στα ΜΜΕ, συνεργασίες με φορείς και πολιτικο-διοικητικούς μηχανισμούς του κράτους, δελτία τύπου και ενημερώσεις για τη λειτουργία των ΔΥΕΠ ή άλλων ζητημάτων που άπτονται της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων[59]. Στις παραπάνω επικοινωνιακές στρατηγικές που αποτελούσαν το βασικό πλαίσιο ανάδειξης του ζητήματος της εκπαίδευσης του προσφυγικού πληθυσμού κατά το πρώτο στάδιο (στάδιο πολιτικοποίησης) προστέθηκαν τώρα δύο ακόμη επικοινωνιακοί πόροι: η δημοσκόπηση[60] και τα τηλεοπτικά σποτ. Ειδικότερα η δυναμική των πολιτικών επιλογών και αποφάσεων που υιοθέτησε το υπουργείο παιδείας θα αποτυπωθεί στο κεντρικό δελτίο ειδήσεων του ΑΝΤ1 με σημείο αναφοράς τη δημοσκόπηση που πραγματοποίησε η Metron Analysis. Στη δημοσκόπηση φαίνεται ότι το 67% των ερωτηθέντων αξιολογεί θετικά την εκπαιδευτική πολιτική για τον προσφυγικό πληθυσμό. Με αφορμή το αποτέλεσμα της δημοσκόπησης, ο Γ.Γ. του Υπουργείου Παιδείας Γ. Παντής θα τονίσει απαντώντας σε ερώτηση δημοσιογράφου:

Υπουργική Απόφαση αρ. 112158/Ε2/2016. *Πρόσκληση υποψήφιων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλάδων Γενικής Εκπαίδευσης (πλην Μουσικών) για ένταξη στους πίνακες αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών σχολικού έτους 2016-2017*. ΦΕΚ 2133/Β/11-7-2016:

Υπουργική Απόφαση αρ. 210616/Ε2/2016. *Συμπλήρωση της υπ' αριθμ. 112158/Ε2/08-07-2016 (ΦΕΚ 2133/τ.Β/11-07-2016) υπουργικής απόφασης Πρόσκληση υποψήφιων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλάδων Γενικής Εκπαίδευσης (πλην Μουσικών) για ένταξη στους πίνακες αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών σχολικού έτους 2016-2017*. ΦΕΚ 3988/Β/13-12-2016

[59]Ενδεικτικά: ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ (2017). *Επιστημονική Διημερίδα με θέμα: «Ένταξη προσφυγοπαίδων έως 15 ετών στην εκπαίδευση: ΔΥΕΠ ↔ Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων και οι πολλαπλοί ρόλοι των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων»*. ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ, 26-27 Ιουνίου 2017-Μαράσλειο Διδασκαλείο και ΥΠΠΕΘ (2017). *Καλλιτεχνική Εκδήλωση για μαθητές-πρόσφυγες.* Αθήνα: Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Αίθουσα Δημήτρης Μητρόπουλος, Τρίτη 9 Μαΐου 2017.

Επίσης: Δελτίο Τύπου, (2017). *Για την ένταξη των προσφυγοπαίδων σε Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων.* ΥΠΠΕΘ-01-02-2017

Δελτίο Τύπου, (2017). *Απάντηση σε δημοσίευμα για τη λειτουργία Νηπιαγωγείων στις ΔΥΕΠ.* ΥΠΠΕΘ-18-08-2017

Δελτίο Τύπου (2017). *Στο Κέντρο Φιλοξενίας Ελαιώνα άρχισε η λειτουργία του νέου Νηπιαγωγείου για τα προσφυγόπουλα*. ΥΠΠΕΘ-20-12-2017.

[60] Δελτίο Τύπου (2017). *Το 67% των πολιτών υπέρ της εκπαίδευσης των προσφυγόπουλων.* ΥΠΠΕΘ-01-02-2017

> «Το Υπουργείο έχει εγκαίρως αναλάβει τις υποχρεώσεις του για την εκπαίδευση των παιδιών του πολέμου, έχει κάνει τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό του και αυτόν υλοποιεί. Είναι πρωτόγνωρο εγχείρημα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και έχει ιδιαίτερη σημασία η επιβράβευση της ελληνικής κοινωνίας –παρά τα λάθη μας- γιατί το αποτέλεσμα είναι ορατό. Σε λίγες μέρες 7.000 προσφυγόπουλα θα φοιτούν στο δημόσιο ελληνικό σχολείο.»[61].

Παράλληλα, το Υπουργείο Παιδείας δημοσιοποίησε το τηλεοπτικό σποτ του ΚΕΘΙ[62] (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας) και παρήγαγε σε συνεργασία με το τμήμα κινηματογράφου του ΑΠΘ αντίστοιχο σποτ με τίτλο: «*Η γνώση είναι το πολυτιμότερο εφόδιο. Ειδικά για αυτούς που έχουν χάσει τα περισσότερα*»[63]. Και στις δύο περιπτώσεις στόχος ήταν ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας. Το τηλεοπτικό σποτ του Υπουργείου Παιδείας προβάλλει την εκπαίδευση ως ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού στην ελληνική κοινωνία και το εκπαιδευτικό σύστημα ως ιδεολογικό μόρφωμα που εξαλείφει τις διαφορές μεταξύ των ατόμων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε επίπεδο λόγου στο συγκεκριμένο σποτ:

> «Όλοι αυτοί οι ξένοι στην αρχή διαφορετικοί από εμάς. Τους φοβόμουν! Μετά άρχισα να βγαίνω, να πηγαίνω στο σχολείο και κατάλαβα σιγά σιγά ότι όσα μας κάνουν να διαφέρουμε είναι λιγότερα από όσα μας κάνουν να μοιάζουμε. Κι ας φαίνεται να μη μοιάζουμε…μοιάζουμε πολύ»[64].

Επίσης, επικουρικά λειτουργούν οι εικόνες που παρουσιάζουν τη διαδικασία του εμβολιασμού (0.11΄- 0.13΄), της εκπαιδευτικής πράξης (0.21΄- 0.29΄) και του παιχνιδιού που παίζουν μαθητές διαφορετικών εθνικοτήτων στην αυλή ενός σχολείου (0.30΄- 0.38). Το τηλεοπτικό μήνυμα που υπογράφεται από το ΚΕΘΙ και

---

[61] Δελτίο Τύπου, ό.π.
[62]Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) (2017). *Τηλεοπτικό σποτ του ΚΕΘΙ για την ένταξη των προσφυγόπουλων στα σχολεία* http://www.minedu.gov.gr/prosf-ekpaideusi-m/26532-23-01-17-tileoptiko-spot-tou-kethi-gia-tin-entaksi-ton-prosfygopoulon-sta-sxoleia-2
[63]ΥΠΠΕΘ (2017). *Βίντεο του ΥΠΠΕΘ για την ένταξη των προσφυγόπουλων στη Δημόσια Εκπαίδευση. ΥΠΠΕΘ-23-05-2017* http://www.minedu.gov.gr/prosf-ekpaideusi-m/28246-23-05-17-vinteo-tou-yppeth-gia-tin-entaksi-ton-prosfygopoulon-sti-dimosia-ekpaidefsi-2
[64] ΥΠΠΕΘ, ό.π.

στηρίζει το Υπουργείο Παιδείας, τονίζει την ανθρωπιστική πλευρά της εκπαίδευσης και υπογραμμίζει την ευθύνη της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στα όνειρα και τις ανάγκες των προσφυγοπαίδων. Σε γλωσσικό επίπεδο το κεντρικό μήνυμα περιλαμβάνει παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων που εκφράζουν τους στόχους και τα όνειρά τους για το μέλλον, ενώ στη συνέχεια η αφηγήτρια αναφέρει τα εξής:

> «Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη γνώση. Δεν χτίζουμε τείχη, ανοίγουμε δρόμους στα όνειρα των παιδιών. Η ευθύνη για την ασφαλή ένταξη των προσφυγόπουλων στο σχολείο είναι δική μας. Η πολιτεία, ο καθένας και η καθεμία από εμάς καλωσορίζουμε, στηρίζουμε, φροντίζουμε τα προσφυγόπουλα. Έτσι, χτίζουμε ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά μας»[65].

Το στάδιο της διαμόρφωσης του απαραίτητου νομοθετικού πλαισίου και των διοικητικών πράξεων, που ήρθαν ως απάντηση στο αρχικό αίτημα για την ανάληψη δράσης σχετικά με την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού στη δημόσια εκπαίδευση διαμορφώθηκε στη βάση ενός ευρύτερου δικτύου συνεργειών. Σε αυτή τη διαδικασία κεντρικό ρόλο κατείχε το Υπουργείο Παιδείας το οποίο ανέπτυξε συνεργασίες με διάφορους φορείς, αξιοποίησε πόρους και υιοθέτησε ποικίλες στρατηγικές. Ένα σύνολο εντέλει πολιτικών δρώντων (ανθρώπινων και μη) διαμόρφωσε το συνασπισμό υπεράσπισης σε σχέση με την εκπαιδευτική πολιτική που ανέπτυξε το Υπουργείο Παιδείας. Το σχήμα που ακολουθεί εικονογραφεί το δίκτυο συνασπισμών που διαμορφώθηκε αυτή την περίοδο.

[65] ΚΕΘΙ, 2017.

Σχήμα 1: Το πλαίσιο του συνασπισμού υπεράσπισης για την ομαλή ένταξη των προσφυγόπουλων στην εκπαίδευση.

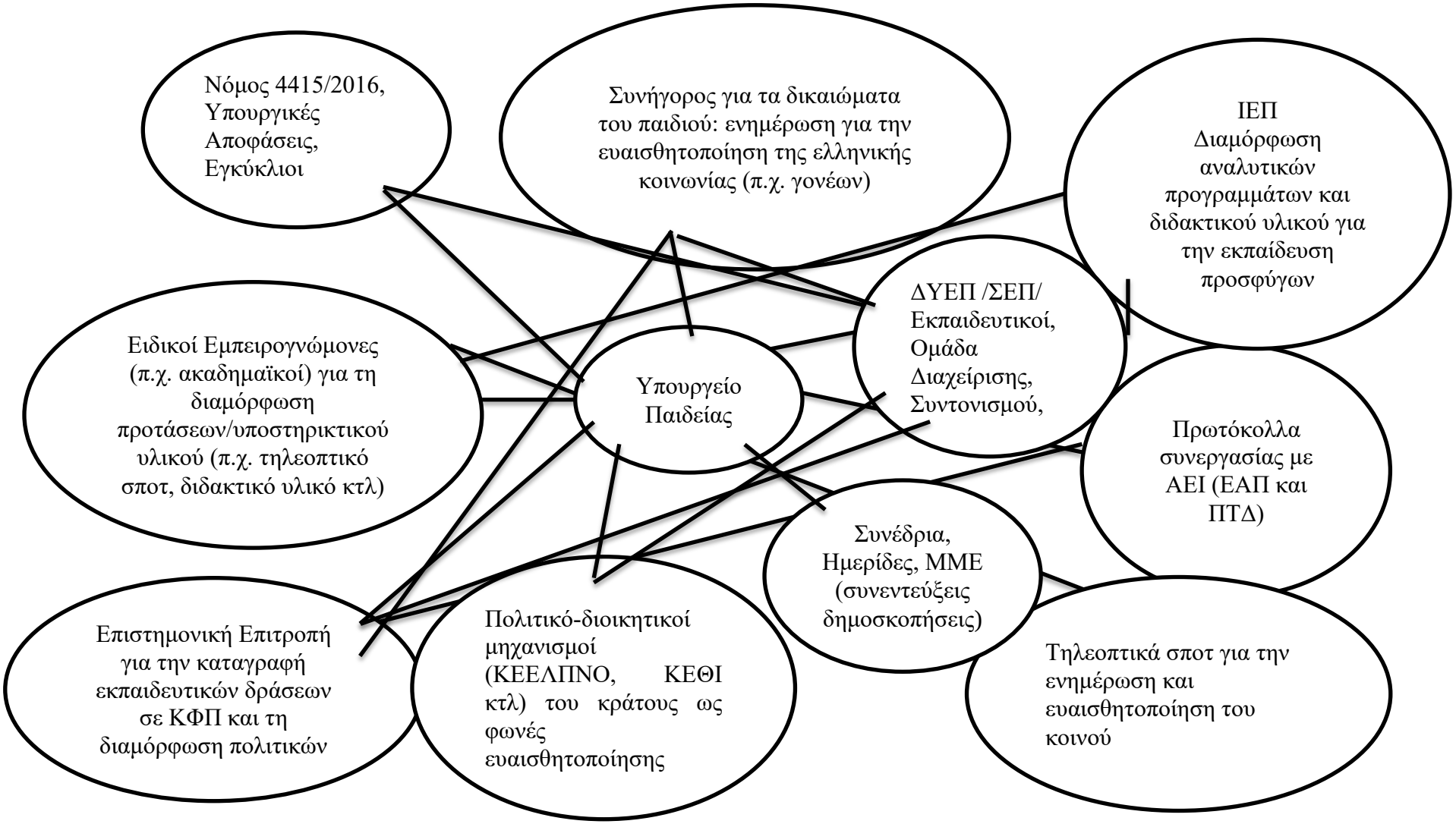

3.3 Τρίτο στάδιο: η αξιολόγηση δράσεων, επιλογών και αποφάσεων

3.3.1 Παρατηρήσεις και διαπιστώσεις από την πρώτη φάση ένταξης των προσφύγων στη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση

Από τις αρχές του 2016 βασική προτεραιότητα του ΥΠΠΕΘ ήταν η διασφάλιση του δικαιώματος των προσφυγοπαίδων στη δημόσια εκπαίδευση. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ανέπτυξε πρωτοβουλίες και συνέργειες, υιοθέτησε πολιτικές και προέβη σε συγκεκριμένες επιλογές και αποφάσεις για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση της ένταξης των παιδιών ηλικίας 5 έως 15 ετών στην τυπική εκπαίδευση της χώρας. Παρόλο που το όλο εγχείρημα υλοποιήθηκε σε ένα ρευστό περιβάλλον κυρίως λόγω της ετερογένειας ως προς τα χαρακτηριστικά αλλά και της αστάθειας ως προς τον αριθμό και τον τόπο διαμονής του προσφυγικού πληθυσμού, εντέλει ο μηχανισμός εφαρμογής κατάφερε να εντάξει ένα σημαντικό αριθμό παιδιών.

Το Δεκέμβρη του 2016 σε τάξεις ΔΥΕΠ φοιτούσαν περίπου 1000 παιδιά, 1700 περίπου ήταν εγγεγραμμένα και αναμένονταν να φοιτήσουν σε τάξεις που θα λειτουργούσαν στις αρχές του 2017, ενώ στην πρωινή ζώνη δημοτικών σχολείων σε τάξεις υποδοχής Ι ΖΕΠ είχαν εγγραφεί περίπου 3600 παιδιά[66]. Μέχρι τον Μάρτιο του 2017 σε τάξεις ΔΥΕΠ συνολικά φοίτησαν 2.643 μαθητές σχολικής ηλικίας (δημοτικό και γυμνάσιο)[67]. Τα παιδιά αυτά διαμένουν σε διαμερίσματα ή ξενώνες και τα 300 βρίσκονται στα νησιά. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του ΥΠΠΕΘ, στα τέλη Οκτωβρίου του 2017 περίπου 5.300 παιδιά βρισκόταν σε διαδικασία ένταξης στο σχολείο ενώ αναμένεται να γίνουν εγγραφές με την έναρξη λειτουργίας καινούργιων τάξεων υποδοχής. Επίσης, σε 2.593 ανέρχεται ο αριθμός των παιδιών ηλικίας 6-16 ετών που διαμένουν σε χώρους προσωρινής φιλοξενίας στην ενδοχώρα και τα οποία είναι ήδη σε διαδικασία ένταξης στο σχολείο[68].

Με τη λήξη του πρώτου κύκλου ένταξης (σχολικό έτος 2016-2017) σημειώθηκαν ορισμένες αδυναμίες που φαίνεται να δυσχεραίνουν τη διαδικασία εφαρμογής του έργου. Αυτές αφορούν κυρίως τρία ζητήματα: την μη επιτυχή ροή της πληροφορίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων με αποτέλεσμα την έλλειψη της άμεσης

[66] Συνήγορος του Πολίτη, 2017, σελ. 73.
[67] Επιστημονική Επιτροπή, 2017, σελ. 37
[68] Συνήγορος του Πολίτη, 2017.

ενημέρωσης επικοινωνίας και ανταλλαγής χρήσιμων πληροφοριών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ είναι η αδυναμία του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής να δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τον αριθμό, την κατάσταση των παιδιών, καθώς και τις μετακινήσεις του προσφυγικού πληθυσμού στην επικράτεια. Η κατάσταση αυτή δυσχεραίνει τη δυνατότητα ι επακριβούς χαρτογράφησης του παιδικού προσφυγικού πληθυσμού που πρόκειται να ενταχθεί στις εκπαιδευτικές δομές. Έτσι, η προσπάθεια του ΥΠΠΕΘ να συλλέξει στοιχεία και να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες αποδυναμώθηκε με αρνητικές συνέπειες τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην εφαρμογή των πολιτικών αποφάσεων. Ένα δεύτερο σημαντικό ζήτημα ήταν η μη ορθή εφαρμογή των θεσμικών πλαισίων και των προβλεπόμενων νομοθετικά κατοχυρωμένων ρυθμίσεων σχετικά με το ζήτημα τις εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων ή ακόμη η εξαίρεση μιας ηλικιακής κατηγορίας από δομές εκπαίδευσης. Εδώ μπορούμε ενδεικτικά να σημειώσουμε την αδυναμία ίδρυσης ΔΥΕΠ νηπιαγωγείου σε όλη την επικράτεια κατά την πρώτη φάση εφαρμογής,[69] τη λειτουργία ΤΥ στα γυμνάσια με αποτέλεσμα πολλά παιδιά που ζούσαν εκτός ΚΦΠ να μην έχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν στη δημόσια εκπαίδευση δεδομένης της άγνοιας της ελληνικής γλώσσας[70].

Τέλος, ένα τρίτο ζήτημα αφορά την παραγωγή πληθώρας νομοθετικών διατάξεων, κανονιστικών και διοικητικών πράξεων. Όπως καταγράφει η Επιστημονική Επιτροπή στην έκθεση που παρέδωσε το 2017 για την υλοποίηση του προγράμματος ένταξης, τη στελέχωση των δομών σχεδιασμού, συντονισμού και εκπαίδευσης και την εφαρμογή των θεσμικά κατοχυρωμένων προβλέψεων απαιτήθηκε η έκδοση ενός συνόλου διοικητικών πράξεων και εντολών, υπουργικών αποφάσεων, αποφάσεων του γενικού γραμματέα ή ακόμη και κοινών υπουργικών αποφάσεων προκειμένου να μπορέσει το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος να ανταποκριθεί στο πρόγραμμα της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων[71]. Την εικόνα αυτή συμπληρώνει το θεσμικό πλαίσιο που νομοθετήθηκε αυτό το διάστημα, στα άρθρα του οποίου προβλέπεται ένα σύνολο κοινών ή μη υπουργικών αποφάσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο

[69] Συνήγορος του Πολίτη, 2016, σελ.
[70] Επιστημονική Επιτροπή, 2017, σελ. 35.
[71] Επιστημονική Επιτροπή, ό.π., σελ. 36.

νόμος 4415/2016[72] για τη διαπολιτισμική εκπαίδευσης που ενσωματώνει σε ένα σύνολο 6 άρθρων τη ρύθμιση για την έκδοση περίπου 10 υπουργικών αποφάσεων (κοινών και μη). Αυτή η παραγωγή μέτρων χωρίς ανάλογη προστιθέμενη αξία δυσχεραίνει τον γραφειοκρατικό μηχανισμό και όπως εύστοχα παρατηρεί η Επιστημονική Επιτροπή οδηγεί στην «αδυναμία ανάληψης δημιουργικών πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων»[73].

[72] Βλ. Ν. 4415/2016, κεφάλαιο Β΄άρθρα 20 έως 26.
[73] Επιστημονική Επιτροπή, 2017, σελ. 36.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάλυση της εκπαιδευτικής πολιτικής για την εκπαίδευση του προσφυγικού πληθυσμού που ανήκει στην υποχρεωτική εκπαίδευση επιχειρήθηκε με αναφορά στα επιμέρους αναλυτικά στάδια της αρχικής απόφασης της υλοποίησης και της αξιολόγησης. Στοιχεία που χαρακτηρίζουν καθένα από αυτά τα στάδια δεν ακολουθούν μια γραμμική πορεία αλλά είναι δυνατόν να επιδρούν το ένα στο άλλο και να τροποποιούν τα χαρακτηριστικά του. Σε κάθε περίπτωση όλα μαζί συνθέτουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ορισμού του προβλήματος και αναδεικνύουν τον νομιμοποιητικό λόγο της συγκεκριμένης πολιτικής.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση του εμπειρικού υλικού η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα για το συγκεκριμένο ζήτημα φαίνεται ότι κινήθηκε και διαμορφώθηκε γύρω από τρεις κυρίως άξονες. Ο πρώτος άξονας συνδέεται με τη διαμόρφωση του περιγράμματος της εκπαίδευσης των προσφυγοπαίδων και του ορισμού του προβλήματος. Η κρισιμότητα της κατάστασης, η αναγκαιότητα διορθωτικών μέτρων, η διλημματική προσέγγιση «ρατσιστική-αντιρατσιστική» στάση και συμπεριφορά, η διεθνοποίηση του ζητήματος είναι στοιχεία που διαμόρφωσαν τον συγκεκριμένο άξονα. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει στοιχεία που αξιοποιήθηκαν εργαλειακά ως μέσα νομιμοποίησης των πολιτικών επιλογών και αποφάσεων. Σε αυτή την κατεύθυνση η οικονομική κρίση παρουσιάστηκε ως βασική αιτία έντασης στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας που οδηγεί σε ακροδεξιές τάσεις και προκαλεί ρατσιστικές συμπεριφορές. Παράλληλα η εκπαίδευση αναδείχθηκε ως η σημαντικότερη συνθήκη για την ένταξη του προσφυγικού πληθυσμού και το εκπαιδευτικό σύστημα ως ιδεολογικό μόρφωμα που ενσωματώνει τον μύθο της άμεσης αντιμετώπισης και καταπολέμησης ρατσιστικών συμπεριφορών.

Η τάση αυτή ενισχύθηκε από τις στρατηγικές που υιοθέτησε το Υπουργείο Παιδείας, οι οποίες συγκροτούν τον τρίτο άξονα και αφορούν: την επικοινωνιακή υπερπληροφόρηση και τη διαμόρφωση ενός δικτυακού πλαισίου συνασπισμού υπεράσπισης. Στην πρώτη περίπτωση της επικοινωνιακής στρατηγικής φαίνεται ότι το Υπουργείο Παιδείας κινήθηκε σε μια προσπάθεια κατασκευής της εικόνας του κράτους-μεταρρυθμιστή, που θα αποτελέσει την κινητήρια δύναμη όχι μόνο διοικητικών αλλά και κοινωνικών μετασχηματισμών. Από την άλλη το δίκτυο

συνασπισμών υπεράσπισης ενσωμάτωσε ένα σύνολο ανθρώπινων και μη παραγόντων και λειτούργησε στη βάση μίας συντονισμένης δραστηριοποίησης που μοιράζεται ένα κοινό πλαίσιο ιδεών και πεποιθήσεων. Ο νομιμοποιητικός λόγος που υπερισχύει έναντι άλλων σε αυτή την περίπτωση ήταν εκείνος της «συλλογικής ευθύνης». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το Υπουργείο Παιδείας υιοθέτησε το ρόλο του κεντρικού φορέα που έχει τη σχεδιαστική πρωτοβουλία των ρυθμίσεων και συντονίζει τους επιμέρους φορείς με στόχο την επιτυχή υλοποίηση των δράσεων.

Κατά το δεύτερο στάδιο στις παραπάνω στρατηγικές και κατευθύνσεις προστέθηκε η εισαγωγή του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου. Σε αυτή τη φάση το Υπουργείο Παιδείας προχώρησε στη θέσπιση/συμπλήρωση συγκεκριμένων νόμων και την παραγωγή διοικητικών πράξεων. Βασική επιδίωξη σε αυτή τη διαδικασία ήταν η διασφάλιση του δικαιώματος των ανήλικων παιδιών του προσφυγικού πληθυσμού στην εκπαίδευση. Η ένταξη στην τυπική εκπαίδευση επιδιώχθηκε βάσει συγκεκριμένου προγραμματισμού, για την εφαρμογή του οποίου εξακολουθούν να καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες. Παρά τις προσπάθειες αυτές, από τον πρώτο κύκλο εφαρμογής των δράσεων παρατηρούνται αδυναμίες. Οι αδυναμίες αυτές αφορούν τη μη ικανοποιητική επικοινωνία μεταξύ των επιμέρους εμπλεκόμενων φορέων και πολιτικο-διοικητικών μηχανισμών, τη μη ορθή εφαρμογή των θεσμικά κατοχυρωμένων προβλέψεων και την παραγωγή πληθώρας μέτρων που δεν είναι ριζοσπαστικά, καθώς εξαρτούν την εφαρμογή τους από την έκδοση άλλων κανονιστικών/διοικητικών πράξεων. Έτσι, οδηγούμαστε στην παραγωγή νομοθεσίας χωρίς ανάλογη προστιθέμενη αξία, καθώς και στη αδυναμία λήψης αποφάσεων και πρωτοβουλιών.

Εν κατακλείδι, η πολιτική για την εκπαίδευση των προσφύγων ηλικίας 5 έως 15 ετών στην Ελλάδα, όπως έχει διαγραφεί από το 2016 έως σήμερα (Δεκέμβριος 2017), έδωσε έμφαση στο δικαίωμα της ένταξης στη δημόσια εκπαίδευση, ανέπτυξε σύνθετες στρατηγικές διεκπεραίωσης και έθεσε τις βάσεις σχολικής φοίτησης του συγκεκριμένου πληθυσμού. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και οι μηχανισμοί παρακολούθησης του έργου που πρέπει να λειτουργήσουν στο μέλλον ως πηγή ανατροφοδότησης και πληροφορίας με στόχο την αξιολόγηση των δράσεων και την αποφυγή μη αποτελεσματικών πολιτικών κινήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».

ΓΓ147079/ 18 - 03 – 2016 «*Συγκρότηση και ορισμός μελών της Επιτροπής για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, Συγκρότηση και ορισμός μελών της Επιστημονικής Ομάδας και της Καλλιτεχνικής Ομάδας για την υποβοήθηση του έργου της ΕΣΠΠ.*»

Δαμανάκης, Μ. (2004). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα: διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Συνάντηση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Γιάννη Παντή με εκπροσώπους της UNHCR και της UNICEF για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων.* ΥΠΠΕΘ-18-04-2016.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Ο Νίκος Φίλης για την εκπαίδευση των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-12-08-2016.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το ΥΠΠΕΘ ξεκινά εκπαίδευση παιδιών προσφύγων, συνεργασία με ΜΚΟ*. ΥΠΠΕΘ-30-08-2016.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το ΙΕΠ για την εκπαίδευση των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-04-10-16.

Δελτίο Τύπου – ΥΠΠΕΘ (2016). *Ο Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Β. Αιγαίου για το λουκέτο σε σχολείο της Μυτιλήνης*. ΥΠΠΕΘ-9-10-2016.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Το Υπουργείο Υγείας διαβεβαιώνει: Κανένας κίνδυνος υγείας από τα προσφυγόπουλα*. ΥΠΠΕΘ-14-9-2016.

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΘ (2016). *Η Γενική Γραμματεία Δημόσιας Υγείας για τον εμβολιασμό των παιδιών των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-13-10-2016.

Δελτίο Τύπου (2016). *Ο Νίκος Φίλης για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων*. ΥΠΠΕΘ-19-10-2016

Δελτίο Τύπου-ΥΠΠΕΠΘ, (2016). *Διεθνές συνέδριο με θέμα: «Εκπαίδευση για τα παιδιά των προσφύγων- Τρέχουσες πρακτικές και προοπτικές»*. ΥΠΠΕΘ-1-12-2016.

Δελτίο Τύπου, (2017)**.** *Για την ένταξη των προσφυγοπαίδων σε Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων.* ΥΠΠΕΘ-01-02-2017

Δελτίο Τύπου (2017). *Το 67% των πολιτών υπέρ της εκπαίδευσης των προσφυγόπουλων.* ΥΠΠΕΘ-01-02-2017

Δελτίο Τύπου, (2017). *Απάντηση σε δημοσίευμα για τη λειτουργία Νηπιαγωγείων στις ΔΥΕΠ.* ΥΠΠΕΘ-18-08-2017
Δελτίο Τύπου (2017). *Στο Κέντρο Φιλοξενίας Ελαιώνα άρχισε η λειτουργία του νέου Νηπιαγωγείου για τα προσφυγόπουλα*. ΥΠΠΕΘ-20-12-2017.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2017). *Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα*. Αθήνα: Υπουργείο Υγείας.

Επιστημονική Επιτροπή για την υποβοήθηση του έργου της Επιτροπής Στήριξης των Παιδιών των Προσφύγων (2016). *Οι εκπαιδευτικές δράσεις για τα παιδιά των προσφύγων.* Αθήνα: ΥΠΠΕΘ-Ιούνιος 2016.

Επιστημονική Επιτροπή (2017). *Το 'Εργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων-Επιστημονική Επιτροπή.* Αθήνα: ΥΠΠΕΘ-Απρίλιος 2017.

Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ (2016). *Επιστολή του ΓΓ του ΥΠΠΕΘ Ιωάννη Παντή για την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων. Στο ίδιο κείμενο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην υποχρέωση του κράτους απέναντι στο δικαίωμα της εκπαίδευσης που υπαγορεύεται από διατάξεις του Συντάγματος και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αλλά και στην αναγκαιότητα συμμόρφωσης των ελλήνων πολιτών στην εθνική νομοθεσία και τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας*. ΥΠΠΕΘ-13-10-2016.

Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) (2017). *Τηλεοπτικό σποτ του ΚΕΘΙ για την ένταξη των προσφυγόπουλων στα σχολεία* http://www.minedu.gov.gr/prosf-ekpaideusi-m/26532-23-01-17-tileoptiko-spot-tou-kethi-gia-tin-entaksi-ton-prosfygopoulon-sta-sxoleia-2

Κουντούρη, Φ. (2015). *Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα. Θεωρητικής και εμπειρικές προσεγγίσεις.* Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.

Κούλογλου, Σ. (2016). *Ομιλία στο διεθνές συνέδριο: «Η Ελλάδα δείχνει στην Ευρώπη το δρόμο για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων»*. Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-1-12-2016.

Λάδη, Σ. & Νταλάκου, Β. (2016). *Ανάλυση Δημόσιας Πολιτικής*. Αθήνα: Παπαζήση.

Muller, P., & Surel, Y. (2002). *Η ανάλυση των πολιτικών του Κράτους. Ανάλυση δημόσιων πολιτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.

Νόμος 1404/1983. *Για τη Δομή και Λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων*. ΦΕΚ, 173/Α/24 11- 1983.

Νόμος 1894/1990. *Για την Ακαδημία Αθηνών και άλλες εκπαιδευτικές διατάξεις*. ΦΕΚ 110/Α/ 27-08-1990.

Νόμος 2413/1996. *Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις.* ΦΕΚ 124/Α/14-06-1996.

Νόμος 3879/10. *Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις.* ΦΕΚ 163 /Α/21-9-2010.
Νόμος 4415/2016. *Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις*. ΦΕΚ 159 Α/06-09-2016 – ΔΙΟΡΘ.ΣΦΑΛΜ. ΣΤΟ ΦΕΚ-165 Α/8-9-16.

Νόμος 1566/1985. *Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. ΦΕΚ 167/Α/30-09-1985.

Προεδρικό Διάταγμα 494/1983. *Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής για την εκπαίδευση τέκνων υπηκόων μελών ή και μη μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. ΦΕΚ 186/Α/27-12-1983.

Προεδρικό Διάταγμα 123/2016. *Ανασύσταση και μετονομασία του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ανασύσταση του Υπουργείου Τουρισμού, σύσταση Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης, μετονομασία Υπουργείων Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.* ΦΕΚ 208/Α/4-11-2016.

Στυλιανίδης, Χ. (2016). *Ομιλία στο διεθνές συνέδριο: «Η Ελλάδα δείχνει στην Ευρώπη το δρόμο για την εκπαίδευση των προσφυγόπουλων»*. Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-1-12-2016.

Συνέντευξη Τύπου (2016). *Συνέντευξη τύπου με θέμα την εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων.* ΥΠΠΕΘ-04-09-16.

Συνέντευξη τύπου (2016). *Συνέντευξη τύπου του Συντονιστή του Γραφείου Εκπαίδευσης των προσφύγων στην ΕΡΤ1 με θέμα την εκπαίδευση των παιδιών*. ΥΠΠΕΘ-19-09-2016.

Συνήγορος του Πολίτη (2017). *Τα παιδιά που μετακινούνται στην Ελλάδα. Βασικά στοιχεία, Οκτώβριος 2017*.

Τσολερίδου, Α. (2009). *Η συμβολή του εκπαιδευτικού συστήματος στην ενσωμάτωση των μεταναστών. Διδακτορική Διατριβή*, ΑΠΘ.

Υπουργική Απόφαση Φ10/20/Γ1/708/7-9-1999. *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση-Ίδρυση και Λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων.* ΦΕΚ 1789/1999.

Υπουργική Απόφαση αρ. 131024/Δ1/16. *Ρυθμίσεις Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) Ίδρυση Τάξεων Υποδοχής ΖΕΠ, Ενισχυτικών Φροντιστηριακών Τμημάτων ΖΕΠ και Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων ΖΕΠ (Δ.Υ.Ε.Π. ΖΕΠ) σε σχολικές μονάδες Π.Ε.* ΦΕΚ 2687 Β/29-08-2016.

Υπουργική Απόφαση αριθ.180647/ΓΔ4/16. *Ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία, συντονισμός και πρόγραμμα εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.), κριτήρια και διαδικασία στελέχωσης των εν λόγω δομών*. ΦΕΚ 3502 Β/31-10-2016.

Υπουργική Απόφαση αρ. 112158/Ε2/2016. *Πρόσκληση υποψήφιων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλάδων Γενικής Εκπαίδευσης (πλην Μουσικών) για ένταξη στους πίνακες αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών σχολικού έτους 2016-2017*. ΦΕΚ 2133/Β/11-7-2016.

Υπουργική Απόφαση αρ.πρωτ.:152029/Δ1 /19-09-2016. *Οδηγίες και κατευθύνσεις για την ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής (ΤΥ ΖΕΠ) για το σχολικό έτος 2016 -2017 σε δημοτικά σχολεία της χώρας.*

Υπουργική Απόφαση αρ. 210616/Ε2/2016. *Συμπλήρωση της υπ' αριθμ. 112158/Ε2/08-07-2016 (ΦΕΚ 2133/τ.Β/11-07-2016) υπουργικής απόφασης Πρόσκληση υποψήφιων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλάδων Γενικής Εκπαίδευσης (πλην Μουσικών) για ένταξη στους πίνακες αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών και πρόσληψη ως προσωρινών αναπληρωτών και ωρομίσθιων εκπαιδευτικών σχολικού έτους 2016-2017*. ΦΕΚ 3988/Β/13-12-2016.

ΥΠΠΕΘ, (2016). *Αποσπάσεις εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης σε θέσεις Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων για το διδακτικό έτος 2016-2017.*

ΥΠΠΕΘ- 7-10-2016. Φίλης, Ν. (2016). Τέτοια φαινόμενα δεν αντιπροσωπεύουν την ελληνική κοινωνία και δεν είναι αποδεκτά. Δελτίο Τύπου, ΥΠΠΕΘ-13-09-2016.

ΥΠΠΕΘ (2017). *Καλλιτεχνική Εκδήλωση για μαθητές-πρόσφυγες.* Αθήνα: Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Αίθουσα Δημήτρης Μητρόπουλος, Τρίτη 9 Μαΐου 2017.

ΥΠΠΕΘ (2017). *Βίντεο του ΥΠΠΕΘ για την ένταξη των προσφυγόπουλων στη Δημόσια Εκπαίδευση. ΥΠΠΕΘ-23-05-2017* http://www.minedu.gov.gr/prosf-ekpaideusi-m/28246-23-05-17-vinteo-tou-yppeth-gia-tin-entaksi-ton-prosfygopoulon-sti-dimosia-ekpaidefsi-2

ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ (2017). *Επιστημονική Διημερίδα με θέμα: «Ένταξη προσφυγοπαίδων έως 15 ετών στην εκπαίδευση: ΔΥΕΠ ↔ Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων και οι πολλαπλοί ρόλοι των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων».* ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ, 26-27 Ιουνίου 2017-Μαράσλειο Διδασκαλείο.

Φίλης Ν. (2016). *Συνέντευξη τύπου στην ΕΡΤ3: «Τα σχολεία μας, ανοιχτή αγκαλιά για τα προσφυγόπουλα».* ΥΠΠΕΘ-14-09-2016.

Φίλης Ν. (2016). *Συνέντευξη Τύπου στην ΕΡΤ1: «Η ελληνική κοινωνία είναι έτοιμη να αγκαλιάσει τα παιδιά των προσφύγων».* ΥΠΠΕΘ-09-10-2016.

Ξενόγλωσση

Barzano G. & Grimaldi, E. (2013). Discourses of merit. The hot potato of teacher evaluation in Italy. *Journal of Education Policy*, 28: 6, 767-791.

European Commission (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament, thw Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Agenda on Migration.* Brussels, 13.5.2015 COM(2015) 240 final

Park, J. (2015). *Europe's Migration Crisis. Council on Foreign Relations* (September 16, 2015) http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874

Strauss, A., & Corbin, J. (1994). Grounded theory methodology. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of qualitative research* (pp. 273-285). Thousand Oaks, CA: Sage.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998a). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

UNICEF (2017). *Refugee and Migrant Children in Greece*, Unicef, 30 November, 2017.